

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru na tému „Úloha EÚ v mierovom procese v Severnom Írsku“ (stanovisko z vlastnej iniciatívy)

(2009/C 100/16)

EHSV na svojom plenárnom zasadnutí 12. a 13. decembra 2007 vytvoril podľa článku 19 ods. 1 vnútorného poriadku podvýbor poverený úlohou vypracovať stanovisko z vlastnej iniciatívy na tému

„Úloha EÚ v mierovom procese v Severnom Írsku“.

Podvýbor zameraný na úlohu EÚ v mierovom procese v Severnom Írsku poverený vypracovaním návrhu stanoviska výboru v danej veci prijal svoje stanovisko 23. septembra 2008. Spravodajkyňou bola pani Jane MORRICE.

Európsky hospodársky a sociálny výbor na svojom 448. plenárnom zasadnutí 22. a 23. októbra 2008 prijal 151 hlasmi za, pričom 1 člen hlasoval proti a 2 sa hlasovania zdržali, nasledujúce stanovisko:

1. Závery

1.1. Účast EÚ v mierovom procese v Severnom Írsku je v mnohých smeroch poučná. Pokrok, ktorý tento región dosiahol od najhorších čias svojej pohnutej minulosti z hľadiska sociálneho, hospodárskeho a najmä politického, je naozaj výnimočný. Zlepšila sa bezpečnostná situácia, úspešne pokračuje reorganizácia verejnej správy, príchod cudzincov, či už prisťahovalcov alebo turistov, nielenže podporuje rast hospodárstva, ale tiež pomáha potierať tradičné sektárske zmysľanie, cezhraničná spolupráca presahuje očakávania a deľba moci medzi niekdajšími nepriateľmi sa začína akceptovať ako „politicky korektná“.

1.2. V tomto prelomovom období by však pocit sebauspokojenia skutočne nebol namieste. Šokujúci pohľad na „mierové múry“ oddeľujúce v Belfaste katolícke štvrte od protestantských sú smutným, avšak živým momentom vážnych ťažkostí, ktoré mierový proces stále sprevádzajú, najmä v otázke zmierenia medzi komunitami, a zároveň pripomínajú, že ešte stále je treba urobiť veľa práce. Desatročia násilia, nenávisti, podozrievania, ignorancie a netolerancie viedli v Severnom Írsku k bezprecedentnej separácii oboch komunít. Za týmito múrmi môžu síce ľudia vo svojich domovoch, dedinách, kostoloch, školách či na športových ihriskách žiť v „relatívnom“ mieri, avšak tieto „paralelné životy“ môžu byť iba prechodnou fázou procesu smerujúceho k vybudovaniu vzájomného rešpektu, porozumenia a harmónie, ktorý môže trvať aj niekoľko generácií.

1.3. Úloha, ktorú zohrala EÚ v severoírskom mierovom procese nemá v histórii obdoby. Skutočnosť, že o podpore Európskej únie tomuto procesu sa toho vo všeobecnosti veľa nevie, len dokazuje primeranosť zvoleného postupu. Nebol to márný pokus o zásah presahujúci jej možnosti alebo snaha o zakrývanie nedostatkov. Postup EÚ pri budovaní mieru v Severnom Írsku bol jedinečný a dlhodobý záväzok, ktorý si vyžiadala značné prostriedky. Bol strategicky plánovaný aj realizovaný, vychádzal zo zásad sociálneho partnerstva a subsidiarity a každý jeho krok bol otvorene prekonzultovaný na miestnej úrovni.

1.4. Kombináciou priamych a nepriamych zásahov pomohla EÚ v rámci mierového procesu vytvoriť podmienky na úspešné zmierenie, a to hneď ako nastala vhodná politická klíma, a pôsobila ako katalyzátor s cieľom dosiahnuť skutočný efekt procesu budovania mieru, ktorý si však dosiať v plnej miere neuvedomujeme.

1.5. Na svoj podiel na úspechu mierového procesu EÚ nijako otvorene neupozorňovala. Nebolo by však správne, keby sa z historického hľadiska nevyzdvihol význam úlohy, ktorú EÚ v tejto súvislosti zohrala. To je dôležité nielen preto, že konkrétne podpora EÚ v záujme zmierenia by mala pokračovať aj v najbližších rokoch, ale tiež preto, že skúsenosti získané v rámci realizácie programov EU PEACE by mohli prispieť k presadzovaniu mieru v iných častiach sveta. EÚ nikdy nebude môcť poskytnúť odpovede na všetky otázky, ale, ako sa ukázalo v prípade Severného Írska, má prostriedky a potrebné skúsenosti, vďaka ktorým môže iným pomôcť pri ich hľadaní.

1.6. EÚ ako najlepší „vzor“ v oblasti budovania mieru na svete má spolu so svojimi členskými štátmi znalosti, skúsenosti, vnútornú rozmanitosť, zdroje a renomé potrebné na to, aby sa mohla podieľať na riešení konfliktov a budovaní mieru kdekoľvek je to potrebné. To však nie je všetko. Európska únia je povinná konať v tomto duchu a budovanie mieru musí byť jednou z jej kľúčových priorít v rámci budúcej strategicko-orientácie.

2. Odporúčania

2.1. Odporúčania sú rozdelené do dvoch častí. Prvá sa venuje tým oblastiam činnosti v rámci Severného Írska a pohraničných grófstiev, na ktoré by sa mala podpora EÚ zamerať, aby proces zmierenia ďalej napredoval. V druhej časti je uvedený širší kontext podpory EÚ pri budovaní mieru a nastoľovaní zmierenia v iných konfliktných oblastiach prostredníctvom využitia poznatkov a skúseností získaných v Severnom Írsku, ktoré sú uvedené nižšie v súbore metód riešenia konfliktov.

2.2. Severné Írsko – súvislosti

2.2.1. Z poznatkov a skúseností získaných v Severnom Írsku vyplýva, že budovanie mieru je strategicky významný a dlhodobý proces. Začína ukončením násilného konfliktu a prechádza rôznymi fázami smerom k politickej stabilite, mierovému spolužitiu, zmiereniu až napokon k spoločenskému súladu, hospodárskej prosperite a „participatívnej spoločnosti“. Vzhľadom na krehkosť počiatočných fáz a dobu, ktorá je potrebná na dosiahnutie skutočného zmierenia musí mať podpora tohto procesu zo strany EÚ dlhodobý charakter. Zatiaľ čo s postupným ukončovaním konfliktu v regióne sa môže finančná pomoc z fondov EÚ obmedziť z hľadiska objemu a stať sa cielenejšou, význam úlohy EÚ ako partnera v tomto procese a jej schopnosť rozvíjať s daným regiónom vzťahy inými, tvorivými spôsobmi by sa mal naďalej zvyšovať.

2.3. **Odporúčanie č. 1:** EÚ by mala naďalej poskytovať **dlhodobú podporu** budovaniu mieru v Severnom Írsku a vo väčšej miere sa pri tom zamerať na oblasti, ako:

- **zmierenie medzi komunitami** v oblastiach, ako je kultúra, umenie, šport, voľnočasové aktivity, bývanie, vzdelávanie, vytváranie pracovných príležitostí a poskytovanie verejných služieb,
- činnosť **marginalizovaných skupín** v rámci budovania kapacít medzi komunitami, ako hlavnej cieľovej skupiny pomoci EÚ; poskytovanie podpory tzv. „**single identity work**“ (činnosť len v rámci jednej komunity) iba vo výnimočných prípadoch, kedy je nevyhnutnou podmienkou budovania kapacít medzi komunitami,
- **obete** „nepokojov“, ktorým treba pomôcť znova si vybudovať život, prekonať traumy a podeliť sa o svoje skúsenosti s podobnými skupinami z iných komunít z iných konfliktných oblastí,
- podporné iniciatívy zamerané na vytvorenie „**participatívnej spoločnosti**“ s cieľom znížiť potrebu duplicitného poskytovania služieb v oblasti bývania, zdravotnej starostlivosti, vzdelávania, voľnočasových a športových aktivít,
- zapojenie **dobrovoľníckych a komunitných organizácií, odborov a podnikov** do všetkých úrovní rozhodovacieho procesu týkajúceho sa fondov EU PEACE,
- obnova **partnerských štruktúr na miestnej úrovni**, ktoré v počiatočných fázach programu PEACE umožnili zblížiť sociálnych partnerov s politikmi,

— obmedzenie **byrokracie**, najmä v prípade projektov menšieho rozsahu vo vidieckych a mestských komunitách, pričom by sa projekty posudzovali zo sociálneho aj ekonomického hľadiska.

2.4. **Odporúčanie č. 2: Pracovná skupina Európskej komisie pre Severné Írsko** by sa mala aj naďalej zameriavať na usmerňovanie, uľahčovanie a podporu tvorivých a inovatívnych postupov na rozvoj regiónu, pomimo tých, ktoré sú závislé od financovania z fondov PEACE, ako je výskum, prenos poznatkov, vzdelávanie a podpora vytvárania medzinárodných kontaktných sietí na riešenie konfliktov.

2.5. Širšie globálne súvislosti

2.6. Povinnosťou EÚ je nielen vyvodiť závery zo svojich skúseností získaných v Severnom Írsku, ale aj tieto skúsenosti odovzdať iným aktérom, ktorí čelia konfliktným situáciám rôzneho stupňa, či už v rámci konkrétneho územného celku, na jeho hraniciach alebo v širšom meradle. Pomôže to maximalizovať význam úlohy, ktorú môže EÚ zohrávať pri riešení konfliktov na celom svete.

2.7. **Odporúčanie č. 3:** je potrebné, aby si inštitúcie EÚ, orgány členských štátov a celé medzinárodné spoločenstvo **vymieňali kľúčové skúsenosti**. Túto výmenu by mali uľahčovať:

- komplexná databáza osvedčených postupov pri riešení konfliktov (návrh EP),
- prehľad hodnotenia a úspešných projektov v rámci programu PEACE,
- ďalšie preskúmanie úlohy EÚ v rôznych oblastiach (vnútorné, cezhraničné a vonkajšie konflikty).

2.8. **Odporúčanie č. 4:** výmenu kľúčových skúseností by mohlo uľahčiť vytvorenie **európskeho inštitucionálneho orgánu pre riešenie konfliktov** so sídlom v Severnom Írsku, ktorého činnosť by vychádzala zo skúseností v oblasti riešenia konfliktov na miestnej i medzinárodnej úrovni. Podrobnosti by mali byť prerokované v rámci celoeurópskej diskusie so sociálnymi partnermi, ktorú by inicioval EHSV. V rámci tejto diskusie by sa preskúmali najlepšie možnosti vytvorenia orgánu pre riešenie konfliktov s európskym rozmerom.

2.9. **Odporúčanie č. 5:** je potrebné schváliť a ďalej rozpracovať **súbor metód**, ktorý je uvedený nižšie. Tento súbor by slúžil na analýzu konfliktných situácií a v prípade potreby na upozornenie o nutnosti zásahu zo strany EÚ. Tento súbor nástrojov pozostáva zo širokej palety mechanizmov, ktoré používa EÚ a ktoré by mohli slúžiť ako referenčný základ

a zdroj pre financovanie činnosti na ochranu menších, presadzovanie rovnakého zaobchádzania, budovanie kapacít, spolupráce medzi komunitami a cezhraničnej spolupráce a sociálno-ekonomického rozvoja v iných oblastiach v rámci EÚ, ne jej hraniciach a v konfliktných zónach za jej hranicami.

Súbor metód EÚ na riešenie konfliktov

Nástroj na diagnostiku: sociálno-ekonomická a politická analýza	Referenčné manuály: skúseností tretích strán (napr. od orgánov zodpovedných za riešenie konfliktov) súbor/databáza programov/projektov zväzovanie teórií o urovnaní konfliktu	Strategická vízia: objektívne (nadnárodné) dlhodobé hľadisko v kombinácii s prístupom podstúpenia rizika uplatňovanie získaných skúseností získané a ďalej prehľbované vedomosti posúdenie štádia konfliktu stanovenie spôsobu zásahu podľa štádia a miesta konfliktu (v rámci EÚ, na jej hraniciach či mimo EÚ)
FINANČNÉ NÁSTROJE		NEFINANČNÉ NÁSTROJE
Veľké nástroje (makroúroveň)	siete financované zo zdrojov EÚ zamerané na transformáciu konfliktov inštitúcie, politiky, príležitosti EÚ etika, metodológia, príklady EÚ	zavádzanie európskych noriem (na národnej úrovni) predpisy, hodnoty, inštitúcie a postupy EÚ (vrátane zapojenia sociálnych partnerov) neutrálny priestor na podporu dialógu/dosiahnutie konsenzu nestranný prístup na vybudovanie dôvery Európsky model budovania mieru úzke partnerstvo s hlavnými darcami
Páky a kľúče (stredná úroveň)	Programy EÚ PEACE prispôbené na mieru štrukturálne fondy zamerané na vyriešenie konfliktu (definované podľa primeraných kritérií „odlišnosti“) dvojstranná / cezhraničná spolupráca dohody a iniciatívy model sociálneho partnerstva hodnotenie jednotlivých úrovní programu	pracovná skupina (získavanie informácií miestneho charakteru, hľadanie možností a oblastí spolupráce, podpora zapájania sa do celoeurópskych programov) partnerský prístup pri práci s miestnymi politikmi a sociálnymi partnermi konzultácie na miestnej úrovni zamerané na osvojenie si štruktúry a realizácie programu na miestnej úrovni zapojenie miestnych inštitúcií odstránenie prekážok prostredníctvom politických opatrení EÚ
Nástroje na doladenie (mikroúroveň)	miestni realizátori na nadviazanie priameho kontaktu s občanmi globálne dotácie na zvýšenie povedomia a dosiahnutie želaného cieľa podmienené financovanie na presadzovanie osvedčených postupov monitoring na priebežné získavanie skúseností podpora budovania kapacít a nadväzovania spolupráce „zdola nahor“ – cezhraničná spolupráca v hospodárskej, sociálnej a kultúrnej oblasti sebahodnotenie	zavádzanie európskych noriem (na miestnej úrovni): zapojenie sociálnych partnerov, občanov, komunít, rozmiestnenie pracovníkov Európskej komisie oslava úspechu zvyšovanie informovanosti prostredníctvom médií a propagačných kampaní

3. Úvod

3.1. Zámerom stanoviska je informovať o pomerne neznámom príbehu úspešnej podpory EÚ mierovému procesu v Severnom Írsku, pomôcť európskej občianskej spoločnosti lepšie pochopiť severoírsku skúsenosť a vypracovať súbor metód, ktoré EÚ využíva pri budovaní mieru a podpore zmierenia na prípadné použitie v iných konfliktných oblastiach.

fondy naplánované a aký mali vplyv na sociálny, hospodársky a politický život tohto regiónu, pričom sa zameriava na podporu občianskej spoločnosti (podniky, odbory, dobrovoľnícky sektor).

3.2. Stanovisko sa zameriava hlavne na podporu EÚ prostredníctvom programov EU PEACE, Medzinárodného fondu pre Írsko (MFI) a INTERREG. Skúma, ako boli tieto

3.3. Zaoberá sa tiež tým, aké širšie príležitosti poskytla Európska únia britsko-írskemu politickej, diplomatickej a administratívnej spolupráci a do akej miery bol využitý „európsky model budovania mieru“ ako zdroj inšpirácie pre pozitívny vývoj v Severnom Írsku.

4. Metodika

4.1. Konali sa štyri pracovné schôdze, pričom jednou z nich bola konzultačná konferencia v apríli 2008 v Severnom Írsku. Na konferencii boli pomocou dotazníkov a on-line konzultácií zhromaždené informácie od zainteresovaných subjektov a expertov, vďaka čomu bolo možné vypracovať závery na základe priamych skúseností získaných v rámci programov a politík EÚ. Členovia podvýboru taktiež podnikli študijnú cestu do Belfastu, kde sa osobne zoznámili s projektmi financovanými EÚ.

4.2. Konferencia sa uskutočnila v rovnakom čase ako podujatia organizované pri príležitosti dosiahnutých významných politických úspechov v Severnom Írsku a zúčastnil sa na nej premiér a vicepremiér, írsky štátny tajomník a vysokí predstavitelia EÚ, ktorí boli zapojení do vytvárania programu PEACE.

4.3. Kľúčovým prvkom stanoviska je cenná spolupráca medzi tromi skupinami EHSV, ich expertmi a členmi podvýboru z Francúzska, Španielska, Talianska, Írska a Spojeného kráľovstva, Európskym parlamentom (de Brúnova správa) a Európskou komisiou.

5. Súvislosti

5.1. Geografické a ekonomické súvislosti

5.1.1. Severné Írsko sa nachádza na severovýchodnom cípe írskeho ostrova. Jeho rozloha je 5 500 štvorcových míľ. Podľa posledného sčítania ľudu (2001) má 1 685 000 obyvateľov, z toho 53,1 % protestantov, 43,8 % katolíkov, 0,4 % iného vierovyznania a 2,7 % bez vyznania. Obyvatelia Severného Írska patria k najmladším v Európe: vyše 40 % populácie má menej ako 29 rokov. Aj keď donedávna nárast obyvateľstva stagnoval kvôli čistej emigrácii, predpokladá sa, že do roku 2011 ich počet presiahne 1,8 milióna.

5.1.2. Hospodárstvo sa vo svojom rozvoji odkláňa od tradičnej výroby (lodiarstvo a textilný priemysel) a orientuje sa skôr na služby a vonkajší svet. Od rokov 2004 – 2005 sa hrubá pridaná hodnota (HPH) zvýšila o 3,5 % v reálnych číslach, čo je tesne pod priemerom Spojeného kráľovstva. Tento údaj je však oveľa nižší ako rast HDP Írska, ktorý počas jeho obdobia „keltského tigra“ dosahoval až 10 % ročne. HPH na obyvateľa predstavuje okolo 80 % priemeru Spojeného kráľovstva a nezamestnanosť sa znížila na 3,6 %, kam klesla z najvyššej hodnoty 17,2 % dosiahnutej v roku 1986. Tieto štatistické údaje však zakrývajú množstvo vážnych problémov, ako je vysoká ekonomická nečinnosť, ktorá dosahuje 26,9 % a je najvyššia zo všetkých regiónov Spojeného kráľovstva, a taktiež aj vysoká závislosť od financovania z verejných zdrojov v rámci podpory verejného i súkromného sektora, čo zabrzdiло podnikateľského ducha (verejné výdavky predstavujú 62 % HPH).

5.2. Nedávne historické a politické súvislosti

5.2.1. Severné Írsko sa stalo jedným z regiónov Spojeného kráľovstva po prijatí „Zákona o vláde Írska“ (Government of Ireland Act), na základe ktorého bolo Írsko v roku 1921 rozdelené na Severné a Južné. To na ostrove vytvorilo hraničnú oblasť a vyvolalo proces, počas ktorého sa obe strany k sebe postavili „chrbtom“ v spoločenskom, hospodárskom aj politickom živote. Rozdelenie ostrova bolo odvtedy príčinou nezhôd medzi severoírskymi nacionalistami (prevažne katolíckymi) a unionistami (prevažne protestantmi). Vo všeobecnosti sa nacionalisti snažia o zjednotenie Írska, zatiaľ čo unionisti preferujú, aby Severné Írsko zostalo súčasťou Spojeného kráľovstva.

5.2.2. V roku 1921 sa 60 % obyvateľov hlásilo k protestantskému a 40 % ku katolíckemu vierovyznaniu. Väčšinová unionistická komunita si v regióne udržala moc takmer pol storočia. Koncom 60-tych rokov minulého storočia sa bojovníci za občianske práva vydali do ulíc a žiadali ukončenie diskriminácie. Násilné konflikty a boje, ktoré nasledovali, považujú mnohí za začiatok nedávnych nepokojov v Severnom Írsku. V období najväčších nepokojov, v roku 1972, bol rozpuštený parlament Severného Írska a zaviedla sa priama správa z Londýna.

5.2.3. Počas nasledujúcich desaťročí došlo k viacerým pokusom o stabilizáciu situácie, vrátane zmierovacích iniciatív, ktoré predkladali hlavne organizácie občianskej spoločnosti, vrátane odborov. Bolo to však zároveň aj obdobím hrozného násillia, ktoré si za 35 rokov vyžiadalo život viac ako 3 500 ľudí a tisíce ďalších poznamenalo na celý život po fyzickej či psychickej stránke.

5.2.4. Prímerie medzi polovojenskými jednotkami z roku 1994 vydláždilo cestu pre rozhovory medzi politickými stranami. V roku 1998 bola uzavretá Veľkonočná dohoda (alias Belfastská dohoda), ktorú podporila prevažná väčšina v oddelenom referende na oboch stranách hranice. V nasledujúcom roku bola ustanovená severoírská vláda a parlament, vytvorili sa mnohé spoločné orgány. V posledných týždňoch tisícročia sa obnovil proces odovzdávania kompetencií miestnym úradom.

5.2.5. V roku 2002 bola činnosť parlamentu pozastavená a spoločná vláda katolíkov a protestantov pod vedením unionistickej strany DUP (Demokratická unionistická strana) a republikánskej Sinn Féin bola obnovená až v máji 2007. V súčasnosti prežíva Severné Írsko najdlhšie obdobie politickej stability za posledných takmer štyridsať rokov.

5.3. Zapojenie EÚ do mierového procesu

5.3.1. Spojené kráľovstvo a Írsko vstúpili do Európskej únie v roku 1973 v dobe najväčších nepokojov a Severnému Írsku bol udelený „**osobitný štatút**“. Región bolo zaradený pod „**cieľ 1**“, hoci z ekonomického hľadiska nie vždy vyhovoval požiadavkám. Na základe toho preň boli vyčlenené dodatočné finančné prostriedky na podporu hospodárskeho a sociálneho rozvoja. Tie mali dopĺňať finančné prostriedky vlády Spojeného kráľovstva, ale viaceré strany tvrdili, že boli použité na vyrovnanie požiadaviek v oblasti verejného financovania.

5.3.2. V prvých priamych voľbách do **Európskeho parlamentu (1979)** boli za Severné Írsko zvolení traja poslanci (Ian Paisley, John Hume a John Taylor). EP vydal v roku 1984 **Haagerupovu správu** o Severnom Írsku a podpredseda Európskej komisie Lorenzo Natali prisľúbil, že „s pochopením preskúma návrh na vypracovanie integrovaného plánu pre Severné Írsko a pohraničné oblasti“. Zdôraznil však, že na to potrebuje súhlas vlády Spojeného kráľovstva aj Írska.

5.3.3. V roku 1986 vytvorili vlády Spojeného kráľovstva a Írska **Medzinárodný fond pre Írsko (MFI)** s cieľom „podporiť sociálny a hospodársky rozvoj a zmierenie medzi nacionalistami a unionistami na írskom ostrove“. EÚ ako jeden z najvýznamnejších darcov (spolu s USA, Kanadou, Austráliou a Novým Zélandom) poskytla 849 miliónov EUR, z ktorých sa za vyše 20 rokov podporilo vyše 5 700 projektov v Severnom Írsku a pohraničných grófstvach Írskej republiky. Suma vyčlenená pre MFI zo zdrojov EÚ dosiahne do roku 2013 výšku 349 miliónov EUR.

5.3.4. **Predseda Európskej komisie Jacques Delors** sa počas svojej návštevy Severného Írska v roku 1992 zúčastnil na konzultáciách so zástupcami miestnych orgánov. Táto návšteva ešte viac posilnila jeho záujem o nastolenie mieru v tomto regióne. V rovnakom roku boli spolu s dobudovaním jednotného trhu odstránené ekonomické prekážky v obchode medzi severnou a južnou časťou ostrova, čo poskytlo cenné príležitosti pre cezhraničný obchod a podnikanie.

5.3.5. V roku 1994, krátko po vyhlásení prímeria medzi polo-vojenskými jednotkami, sa Delors stretol s tromi poslancami Európskeho parlamentu za Severné Írsko (vtedy: Ian Paisley, John Hume a Jim Nicholson) a dohodol plán nového rozsiahleho balíka EÚ. Vytvoril pracovnú skupinu a po obsiahlych konzultáciách na miestnej úrovni bol na summite EÚ v roku 1994, len pár týždňov pred ukončením Delorsovho mandátu, odsúhlasený návrh na vyčlenenie 300 miliónov EUR pre trojročný program PEACE. Program bol neskôr predĺžený o ďalšie dva roky a zo zdrojov EÚ boli naň vyčlenené dodatočné prostriedky vo výške 204 miliónov EUR.

5.3.6. Z tohto programu sa vyvinul prvý **osobitný podporný program pre mier a zmierenie v Severnom Írsku a v pohraničných grófstvach Írska**, t. j. **PEACE I**. Súčasťou rozsiahlych konzultácií k tomuto programu bolo aj stanovisko **Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru** ⁽¹⁾ z roku 1995, v ktorom výbor privítal iniciatívu a zdôraznil potrebu dlhodobého prístupu a flexibilitu pri pridelovaní finančných prostriedkov.

5.3.7. Na program **PEACE I** nadviazal v roku 2000 program **PEACE II**, o ktorom spolu rokovali jednotliví aktéri novej severoírskkej vlády, a EÚ naň vyčlenila 531 miliónov EUR. Program bol predĺžený aj na roky 2005 – 2006 s finančnou podporou EÚ vo výške 78 miliónov EUR. EHSV vypracoval druhé stanovisko (spravodajca: pán Simpson), v ktorom žiadal, aby boli prostriedky z programu PEACE II vo väčšej miere cieleňé na projekty na podporu zmierenia a na problémy migrujúcich pracovníkov. V roku 2007 bol spustený program **PEACE III** pre obdobie 2007 – 2013, na ktorý EÚ vyčlenila 225 miliónov EUR. EÚ prispela na tieto programy celkovo sumou 1,338 miliardy EUR.

5.3.8. Po odovzdaní kompetencií miestnym úradom v roku 2007 vytvoril **predseda Európskej komisie José Manuel Barroso** novú pracovnú skupinu pod vedením **Danuty Hübner**, členky **EK zodpovednej za regionálnu politiku**, ktorej úlohou bolo preskúmať budúcu spoluprácu medzi Severným Írskom a EÚ. V správe vydané v apríli 2008 táto skupina navrhuje viacero možností, ako by sa región mohol vo väčšej miere zapojiť do rozvíjania politik EÚ, a zohľadňuje sa skutočnosť, že orgány Severného Írska vyjadрили záujem o podporu rozvoja **európskeho inštitucionálneho orgánu pre riešenie konfliktov**, ktorý by realizoval výskum, poskytoval poradenstvo a umožňoval výmenu skúseností.

6. Dosah zapojenia EÚ

6.1. EÚ sa zapojila do mierového procesu rôznymi spôsobmi, počínajúc politickou podporou na vysokej úrovni až po finančnú pomoc na najnižšej úrovni. Táto činnosť sa prejavila najintenzívnejšie v 90. rokoch v rámci podpory politického pokroku dosiahnutého uzavretím prímeria a podpísaním Veľkonočnej Belfastskej dohody. V súčasnosti na toto úsilie nadväzuje pracovná skupina Európskej komisie, ktorá sa zameriava na nové oblasti spolupráce, program PEACE III, MFI a INTERREG.

6.2. **Finančná pomoc EÚ** zameraná na budovanie mieru bola neodmysliteľnou súčasťou podpory mierového procesu. Na podporu pozitívnej zmeny však mali veľmi výrazný vplyv aj **faktory nefinančného charakteru**, ktoré automaticky vyplývajú z členstva v EÚ. „Sféru vplyvu“ EÚ preto možno rozlíšiť na základe dvoch samostatných, ale navzájom sa prelínajúcich faktorov: **finančných** a **nefinančných**.

⁽¹⁾ Stanoviská EHSV k návrhu oznamu Komisie členskými štátom, ktorým sa stanovujú usmernenia pre iniciatívu v rámci osobitného podporného programu pre mier a zmierenie v Severnom Írsku a pohraničných grófstvach Írska, KOM(1995) v konečnom znení, Ú. v. ES C 155, 21.6.1995 a Ú. v. ES C 236, 11.9.1995.

6.3. Nefinančné faktory

6.3.1. EÚ poskytla „**neutrálny priestor**“, ktorý uľahčil **dialóg** medzi britskými a írskymi politikmi po pristúpení a vytvoril tiež nové príležitosti na pravidelné stretnutia na neutrálnej pôde. Tieto príležitosti mali veľký význam aj pre severoírskych europoslancov, čoho najlepším príkladom bolo stretnutie pánov **Paisleyho, Humea, Nicholsona a Delorsa** v roku 1994, ktoré viedlo k vytvoreniu programu PEACE, a ktoré Paisley označil za jedno z najužitočnejších stretnutí svojej kariéry. **Cezhraničná spolupráca** vládnych činiteľov Spojeného kráľovstva a Írska pri riešení bežných otázok viedla k zblíženiu ich administratív, ktoré tiež nepochybne pozitívne ovplyvnilo mierový proces.

6.3.2. Význam tohto „**neutrálneho priestoru**“ sa ešte viac preukázal pri podpore mierového procesu zo strany EÚ priamo v teréne. Angažovanosť, zapojenie a posilnenie postavenia občianskej spoločnosti uľahčili inštitúcie a vyslaní pracovníci, ktorí dohliadali na „**nestraný**“ a inkluzívny prístup.

6.3.3. Ďalším dôležitým **nefinančným** aspektom bola príležitosť na to, aby sa britskí a írski rozhodujúci činitelia oboznámili s **metódou** tvorby právnych predpisov **založenou na konsenze, ktorá je typická pre EÚ**. Na rokovaníach v Rade uplatňovali členské štáty nový štýl multilaterálneho dialógu založený na vzájomných ústupkoch a kompromisoch, ktorý sa preukázal ako cenný nástroj v miestnych politických rozhodvoch.

6.3.4. Vytvorenie **jednotného európskeho trhu** v roku 1992 malo tiež výrazný **nefinančný** vplyv na mierový proces. Odstránenie administratívnych prekážok v cezhraničnom obchode podnietilo väčšiu spoluprácu medzi obchodnými organizáciami na oboch stranách hranice a podporilo aktivity odborárskeho hnutia v oblasti cezhraničnej spolupráce, ktoré majú dlhoročnú tradíciu. Pohraničné bezpečnostné kontroly však naďalej zabráňovali rozvíjaniu spolupráce v hospodárskej aj sociálnej oblasti.

6.3.5. Ďalším **nefinančným faktorom**, ktorý mal však na začiatku obmedzený vplyv, bol **európsky model budovania mieru**, podľa ktorého mal tento región postupovať. Keď Severné Írsko vstúpilo do EÚ, mnohí dúfali, že stabilizačný efekt pristúpenia sa prejaví viac menej okamžite. Avšak vzhľadom na to, že rozpory medzi komunitami boli hlboko zakorenené, sa vplyv európskeho modelu na tento proces začal ukazovať až neskôr.

6.3.6. Dokonca ešte dnes, 35 rokov po pristúpení Severného Írska k EÚ, stoja v Belfaste tzv. „mierové múry“, ktoré oddeľujú katolícke a protestantské komunity. Väčšina detí chodí do „oddelených“ škôl a 90 % ľudí žije v „oddelených“ komunitách.

6.4. Finančný dosah

6.4.1. Program PEACE I mal na mierový proces výrazný finančný dosah vďaka svojmu **jedinečnému a inovatívnemu charakteru** – nič podobného sa v EÚ dovtedy nevyskúšalo. Na podporu mieru a zmierenia bolo vyčlenených 500 miliónov EUR (1995 – 1999), čo bola najväčšia dotácia vyhradená na tento konkrétny účel. Táto čiastka predstavovala 73 % celkovej investície. Zvyšok poskytli verejné orgány oboch krajín a mimovládny sektor.

6.4.2. Kľúčovým faktorom, ktorý prispel k pozitívnemu dosahu programu PEACE I bol **rozsiahly konzultačný proces**, z ktorého sa vychádzalo pri jeho vypracovaní. Organizovaná občianska spoločnosť, mimovládne organizácie, odbory a podniky sa cítili ako priamo zainteresovaní aktéri, pretože bol ocenený ich prínos k tomuto procesu. Do konzultačného procesu boli bezprostredne zapojení aj severoírski europoslanci. Program PEACE I mal širokú publicitu, vďaka ktorej bol v celej cieľovej oblasti dobre známy. Toto „uznanie“ si udržal až dodnes. Štatistiky dokazujú, že z programov PEACE profitovala takmer polovica obyvateľstva.

6.4.3. K úspechu programu tiež výrazne prispel originálny charakter **mechanizmov financovania**. **Sprostredkovateľské financujúce subjekty** veľmi dômyselným spôsobom preniesli zodpovednosť na najnižšiu úroveň a zároveň prispeli k vytváraniu kapacít. **Oblastné partnerstvá**, do ktorých sa zapojili zástupcovia podnikov, poľnohospodárov, dobrovoľníckych a komunitných sektorov, ako aj odbory a volení členovia miestnej samosprávy boli v Severnom Írsku novinkou. **Tento partnerský prístup** k prijímaniu rozhodnutí bol v rámci mierotvorného procesu rovnako dôležitý ako samotné financovanie.

6.4.4. Všeobecne sa vie, že spomínaný postup „**zdola nahor**“ uľahčil prístup k finančnej pomoci pre ľudí žijúcich na okraji spoločnosti a hospodárskeho života. Zamerail sa najmä na skupiny, ktorým sa dovtedy nedostávalo žiadnej alebo len veľmi malej podpory, ako sú napríklad **obete a bývalí väzni**, a zvýšila sa finančná pomoc pre ďalšie skupiny, vrátane organizácií **zastrešujúcich viaceré komunity a presahujúcich hranice**, ako aj **združení žien a mládeže**.

6.4.5. Tieto programy mali väčší **finančný dosah** ako predchádzajúca finančná pomoc EÚ, pretože boli zaručené ako „**dodatočná**“ pomoc. Stali sa cennejšími a známejšími, pretože boli poskytnuté „**nad rámec**“ vládnych dotácií určených pre tento región. Často sa spomína, že ostatné programy štruktúrnych fondov EÚ nedosiahli takýto účinok.

6.4.6. Presmerovanie orientácie týchto programov malo tiež určitý dosah. „**Sociálna integrácia**“ bola hlavným cieľom programu PEACE I a na „**hospodársku obnovu**“ bolo vyčlenených najviac prostriedkov v rámci programu PEACE II. V rámci programu PEACE III sa pozornosť presmerovala na „**zmierenie**“, ktoré sa považuje za najlepší spôsob riešenia pretrvávajúcich problémov týkajúcich sa sektárskych rozporov.

6.4.7. Zodpovednosť za PEACE II/III prevzal novovytvorený cezhraničný **Špecializovaný úrad pre programy EÚ (Special EU Programmes Body – SEUPB)**. K jeho činnosti prispievajú monitorovacie výbory zastupujúce záujmy verejného, odborového a súkromného sektora v Severnom Írsku a pohraničných grófstvach. Existujú názory, že v dôsledku tejto zmeny sa znížila miera zapojenia na najnižšej úrovni, ale iní oceňujú SEUPB ako „spoločné kontaktné miesto“ pre všetky aspekty programu EU PEACE a cezhraničnej finančnej pomoci.

6.4.8. **Medzinárodný fond pre Írsko** mal tiež významný dosah na mierový proces, rovnako pokiaľ ide o jednotlivé projekty ako aj o jeho zloženie. V MFI spolupracujú predstavitelia darcovských krajín a táto jedinečná forma partnerstva, najmä medzi EÚ a USA by mohla byť cenným príkladom osvedčených postupov, ktoré by sa dali využiť v iných konfliktných oblastiach.

6.4.9. Program **INTERREG** sa síce uplatňuje v rámci celej EÚ, pre írsky ostrov však boli mimoriadne hodnotné jeho špecifické dôsledky z hľadiska mierového procesu. INTERREG sa uplatňoval súběžne s cezhraničnými projektmi programov PEACE a v rámci neho sa veľa prostriedkov investovalo do cezhraničnej infraštruktúry, ako aj do sociálno-ekonomických programov, čím sa podnietila spolupráca medzi komunitami, ktoré žili odvrátene jedna od druhej.

6.4.10. Ďalšie iniciatívy EÚ ako **URBAN, EQUAL** a **LEADER** mali, a naďalej majú, menej priamy, ale takisto dôležitý vplyv na mierový proces Severného Írska.

6.5. Dosah na cezhraničnú spoluprácu

6.5.1. Po rozdelení ostrova v roku 1921 sa jurisdikcie oboch častí vyvíjali oddelene a odlišnými smermi. Dosah tohto izolovaného vývoja bol zrejmy už pred vypuknutím nepokojov a počas 35 rokov plných násillia sa len zhoršil. Cezhraničná interakcia bola obmedzená vzhľadom na nebezpečenstvo a problémy, a cezhraničný obchod bol najslabší spomedzi všetkých vnútorných hraníc EÚ.

6.5.2. Politické opatrenia EÚ stimulovali a uľahčili zmenu orientácie uplatňovaného modelu cezhraničnej spolupráce. Túto zmenu urýchlila skutočnosť, že Írsko aj Spojené kráľovstvo boli členmi Európskeho spoločenstva. V hospodárskej sfére mal mimoriadny význam prístup **jednotného trhu** „zhora nadol“, zatiaľ čo v spoločenskej a kultúrnej oblasti zohral úlohu katalyzátora prístup „zdola nahor“ uplatňovaný prostredníctvom programov PEACE, do ktorých bolo zahrnutých šesť južných pohraničných grófstiev a ktoré podnietili dovtedy nepredstaviteľnú cezhraničnú interakciu.

6.5.3. Spoločnými cieľmi sa stali intenzívnejší obchod, spoločenské kontakty a užšia spolupráca medzi vládami. Základným kameňom Veľkonočnej Belfastskej dohody bolo vytvorenie **Ministerskej rady Sever-Juh** a **cezhraničných úradov**. Tieto spoločne financované inštitúcie nemajú v EÚ obdobu. Navyše myšlienka „ostrovneho hospodárstva“ sa už prestala považovať za radikálnu koncepciu a väčšina ju už akceptuje ako prirodzenú, užitočnú a prospešnú.

6.5.4. Snahy o zintenzívnenie cezhraničnej spolupráce často viedli **sociálni partneri**. Svojou priekopníckou prácou primáli rozhodujúcich činiteľov severnej a južnej časti ostrova k spolupráci pri podporovaní vzájomného porozumenia, uznania a dôvery. Výsledná partnerská spolupráca sa uplatňuje v mnohých oblastiach, ale najviac sa prejavuje v hospodárstve, zdravotníctve a školstve.

6.5.5. Medzi početné úspechy tohto úsillia patrí sedemročný Program rozvoja obchodu a podnikania medzi dvoma podnikateľskými zoskupeniami **Sever a Juh (CBI-IBEC)**, ktorý financuje MFI, PEACE a INTERREG. V rámci tohto programu sa už uskutočnilo viac ako 300 stretnutí nákupcov a dodávateľov. Objem obchodu sa za toto obdobie (1991 – 1997) zdvojnásobil a prevyšil 2 miliardy GBP.

6.5.6. Mimoriadne cenným prínosom bolo aj úsillie odborového hnutia zamerané na podporu cezhraničných prepojení, ako aj väzieb medzi komunitami. **Írsky kongres odborových zväzov** (Irish Congress of Trade Unions – ICTU) je celoírskym orgánom, ktorý počas nepokojov vytrvalo presadzoval lepšie vzťahy medzi komunitami. Samotný kongres nežiadal pre svoju činnosť žiadnu finančnú pomoc, avšak niektoré subjekty prepojené na odborové zväzy čerpali podporu zo strany EÚ.

6.5.7. Vzhľadom na to, že len šesť južných pohraničných grófstiev malo priamy nárok na získanie prostriedkov z programu PEACE, bol jeho cezhraničný dosah obmedzený, hlavne pokiaľ ide o rozvoj podnikania, pretože v tomto čase sa lokality s najväčším potenciálom nachádzali mimo južnej oblasti s týmto nárokom.

6.5.8. Cezhraničná spolupráca postupne nadobudla úplne nový, výrazne širší a hlbší rozmer. Väčšinu fyzických, daňových, technických a bezpečnostných prekážok sa podarilo odstrániť a to umožnilo a podporilo nebývalý objem cezhraničného obchodu, interakcie a spolupráce. Potrebné však bolo naďalej sa usilovať o preklopenie zakorenených kultúrnych a spoločenských bariér.

6.5.9. Metódy, ktoré EÚ využíva na podporovanie mieru a zmierenia na hospodárskej a spoločenskej úrovni medzi komunitami poskytujú unikátne, dobre vypracovaný a stále viac sa osvedčujúci regionálny model pre uplatňovanie jej jedinečnej filozofie, metodológie a odborných poznatkov.

6.6. Dosah na hospodársky rozvoj

6.6.1. Tým, že sa EÚ podieľala na procese budovania mieru, prispela k urýchleniu hospodárskeho rozvoja v Severnom Írsku a pohraničných grófstvach. Vo viacerých hodnoteniach *ex post* sa ukázalo, že programy PEACE I a II mali na hospodársky rozvoj priamy dosah. Hlavným nepriamym účinkom bola skutočnosť, že úloha EÚ v podporovaní politického pokroku a budovania mieru umožnila oveľa rýchlejší spoločenský a hospodársky rozvoj.

6.6.2. Programy PEACE, MFI a INTERREG spolu vytvorili trvalo udržateľnú zamestnanosť a priniesli zlepšenia v oblasti životného prostredia a infraštruktúry, najmä v oblastiach postihnutých konfliktom. Priniesli tiež rozvoj a podnikateľské schopnosti medzi marginalizované skupiny a komunity a za posledné desaťročie výrazne prispeli k rýchlemu rastu v cezhraničnom obchode.

6.6.3. Čo sa týka kvality tohto dosahu, všeobecne prevláda názor, že tieto programy významne prispeli k vytvoreniu mierovej a stabilnej spoločnosti. Toto sa vo veľkej miere dosiahlo budovaním kapacít v celej komunite a v dobrovoľníckych sektoroch zameraných na proces zmierenia.

6.6.4. „Sociálne partnerstvo“ je jedným z hlavných pilierov činnosti EÚ a tieto dôležité aspekty prístupu EÚ k mieru a zmiereniu pomáhajú stimulovať a podporovať nové spôsoby interakcie hospodárskych a politických záujmov v záujme celej spoločnosti.

6.6.5. Prínos EÚ prispel k vytvoreniu strategickej vízie pre hospodárstvo vyrovnávajúce sa s následkami konfliktu. Tomuto regiónu sa do budúcnosti naskytuje veľa nových a zaujímavých príležitostí, na ktoré sa môže zamerať prostredníctvom užšej spolupráce v rámci EÚ v oblastiach ako sú výskum, inovácie

a výmena poznatkov, ktoré odporúča nová pracovná skupina Európskej komisie, alebo pokiaľ ide o rozvíjanie obchodných vzťahov s eurozónou.

6.7. Dosah na sociálnu integráciu

6.7.1. Sociálna integrácia je aj naďalej hlavným a zastrešujúcim princípom prístupu EÚ k budovaniu mieru a potvrdzuje, že program PEACE pomohol skupinám, na ktoré sa v minulosti pozabudlo alebo ktorým sa poskytovala len minimálna podpora. Tento program podporil integráciu etnických menšín, dôveru a budovanie kapacít, posilnenie postavenia občianskej spoločnosti na miestnej úrovni a zapojenie všetkých pôvodne vylúčených skupín.

6.7.2. Do projektu sa zapojila viac než polovica obyvateľstva, čím sa programu PEACE podarilo priblížiť EÚ občanom spôsobom, ktorý nemal v miere zaangažovanosti na najnižšej úrovni obdobu. Ľuďom, ktorí sa ako dobrovoľníci snažili presadiť zmenu vo svojej komunite bol poskytnutý dohľad, podpora a pomoc. Toto uznanie slúžilo ako cenný nástroj na zvyšovanie dôvery.

6.7.3. V rámci programu PEACE sa využili inovatívne metódy financovania, ako napríklad sprostredkovateľské financujúce subjekty a oblasť partnerstvá, z ktorých vznikli miestne strategické partnerstvá (LSP), zamerané na najnižšiu úroveň a lokality, ktoré ostatné iniciatívy nepokryli. Prenesenie právomocí v oblasti prijímania finančných rozhodnutí na tieto miestne organizácie napomohlo budovaniu kapacít a zabezpečilo zapojenie najnižšej úrovne do vypracúvania a implementácie programov.

6.7.4. Jedinečný charakter prístupu EÚ sa prejavil tiež v spôsobe, akým sa v programoch PEACE využil Európsky model sociálneho partnerstva. Zástupcovia podnikov, odborov a sektoru dobrovoľníkov, ako aj predstavitelia „iných záujmov“ boli zapojení do konzultácií a podieľali sa na celom procese. Hoci tento princíp zostáva naďalej ústrednou myšlienkou celého úsilia, mnohé z pôvodných partnerských štruktúr sa však medzičasom rozpadli. Táto skutočnosť je znepokojujúca, pretože zblížovanie sociálnych partnerov s politikmi pri prijímaní rozhodnutí bolo neoddeliteľnou súčasťou mierového procesu.

6.7.5. Je známe, že mnoho ľudí žijúcich v najviac rozdelených a znevýhodnených oblastiach profitovalo z finančnej pomoci poskytnutej v rámci EU PEACE, INTERREG a MFI a z konzultácií vyplýva, že veľká časť obyvateľstva si vysoko cení úlohu, ktorú v tejto súvislosti zohrala EÚ.

6.8. Dosah na mier a zmierenie

6.8.1. Pokiaľ ide o **budovanie mieru**, zapojenie EÚ pomohlo udržať mierový proces pri živote a zachovať smerovanie k politickej stabilite. Obom komunitám tiež pomohlo stotožniť sa s mierovým procesom v časoch politickej neistoty. Informácie, ktoré EHSV zozbieral v rámci konzultácií s dotknutými stranami vedú jednoznačne k záveru, že EÚ a jej programy finančnej pomoci prispeli k dosiahnutiu mieru, ktorý dnes v tomto regióne vládne.

6.8.2. Pokiaľ ide o dlhodobjší proces **zmierenia komunít**, je naporúdzí veľa príkladov pozitívneho vplyvu kontaktov rozvíjaných „zdola nahor“, ako aj spolupráce na miestnej úrovni medzi komunitami a na oboch stranách hraníc. Programy PEACE a MFI značne prispeli k vzájomnému zblížovaniu rôznych vrstiev komunity. Hoci tieto kontakty podporili vzájomné porozumenie a dôveru v určitých oblastiach, ich dosah nie je dostatočne silný na to, aby zabránil podozrievaniu a nedôvere, ktoré naďalej prevládajú v iných sférach.

6.8.3. Preto sa všeobecne podporuje myšlienka, aby sa prijalo rozhodnutie, prostredníctvom ktorého by sa programy finančnej pomoci EÚ viac zamerali na zmierenie komunít. Malo by sa tým pomôcť komunitám pri vytváraní atmosféry, v ktorej sa obyvatelia obklopení múrmi budú cítiť sebaistí, schopní rozvíjať nekonfliktné vzťahy s ostatnými a v ktorej sa budú cítiť dostatočne bezpečne na to, aby boli ochotní žiť bez týchto múrov, ktoré ich izolujú. K tomuto rozhodnutiu však

musia dospieť sami. Podpora pri zvyšovaní pocitu sebaistoty v oblastiach s „rovnakou identitou“ sa ukázala ako efektívny spôsob na dosiahnutie tohto cieľa. Nevýhodou tohto prístupu však môže byť to, že jednotlivé skupiny sa v dôsledku zameriavania na seba môžu ešte viac odcudziť ostatným. Niektoré komunity sú pripravené na čerpanie finančnej pomoci viac ako iné, čo môže u rôznych zložiek spoločnosti tiež viesť k pocitu nerovnakého zaobchádzania.

6.8.4. Snahy o priblíženie sa k „participatívnej spoločnosti“ sa tiež naplnili len v obmedzenej miere. V nedávno publikovanej správe sa upozorňuje na vysoké náklady spojené so segregáciou, ktoré vznikajú hlavne kvôli duplicitě služieb poskytovaných osobitne katolíckej a protestantskej komunite. Segregácia verejných služieb jedine v záujme zohľadnenia obáv a neistoty jednotlivých komunít zbytočne odčerpáva verejné prostriedky v oblastiach ako sú bývanie, zdravotníctvo, voľnočasové a športové aktivity. Čo sa týka vzdelávania, len 6 % detí navštevuje školy s integrovaným katolícko-protestantským prístupom.

6.8.5. Stabilita a prosperita predstavujú navzájom sa posilňujúce princípy. Programy finančnej pomoci EÚ prispeli k riešeniu spoločenských a hospodárskych podmienok, ktoré boli dôsledkami konfliktu, ale zároveň prispeli k jeho vyostreniu. EÚ však nikdy nebola v pozícii na to, aby mohla vyriešiť hlboko zakorenené politické a ústavné príčiny celého konfliktu. V tejto súvislosti môže pôsobiť jedine ako sprostredkovateľ a príklad hodný nasledovania.

V Bruseli 23. októbra 2008

Predseda
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Mario SEPI